

УДК 929:351.858 (=161.2) В. Менчиць

Мирон Гордійчук**ВОЛОДИМИР МЕНЧИЦЬ І ПЕТЕРБУРЗЬКА УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА**

У статті проаналізовано участь видатного фольклориста і книгаря Володимира Менчиця (1837-1916) в діяльності Петербурзької української громади, його навчання в Київській Духовній Академії та Петербурзькому університеті. Виділено роль Платона Менчиця як ключової постаті для долучення Володимира Менчиця до діяльності Петербурзької української громади. Наведено невідомі факти з біографії Володимира Менчиця, а також досліджено прояви і хронологію його діяльності як члена Петербурзької громади.

Ключові слова: Петербурзька українська громада, громадівський рух, Менчиць, Куліш, Костомаров.

Постановка проблеми. Незважаючи на значну кількість ґрунтовних біографічних досліджень про діячів українського національного руху ХІХ століття деякі постаті залишаються поза увагою дослідників. Серед них – Володимир Амвросійович Менчиць (1817-1916) – видатний фольклорист, книгар і учасник громадівського руху. М. С. Грушевський, чиїм дядьком по материній лінії був В. Менчиць, зазначав, що «се був чи не єдиний активний українофіл в сім'ї моєї матері», людина «в широкому значенні слова, з українськими інтересами» [6, с. 120-121].

Одним із найменш вивчених епізодів розвитку національного руху ХІХ століття, на нашу думку, є діяльність Петербурзької української громади. Висвітлення участі в ній В. Менчиця крізь призму біографічного дослідження дає змогу розширити наші відомості про діяльність самої Петербурзької громади, і вказує на чинники, що впливали на формування особистості В. Менчиця.

Метою статті є дослідження Санкт-Петербурзького періоду в житті В. Менчиця та його зв'язків із членами Петербурзької громади. Завданням статті є дослідження участі В. Менчиця в діяльності Петербурзької громади та окреслення чинників, що вплинули на формування специфічного світогляду українофіла В. Менчиця, котрого у 80-роках називатимуть «Єлисаветградським Скородою». Актуальність даної роботи полягає у відсутності окремої спеціальної розвідки про участь В. Менчиця в діяльності Петербурзької громади.

Перша згадка про В. Менчиця пов'язана зі збірником «Малороссийские предания и рассказы» М. Драгоманова [7, с. 14]. Відомості про В. Менчиця, як спробу розповісти суспільству про цю яскраву персону, знаходимо в некролозі, котрий у березні 1916 р. розмістила газета «Киевская мысль» [37]. Цей некролог був також надрукований в «Историческом вестнике» [38]. Автором некрологу був відомий театрознавець, критик і публіцист В. Чаговець [24, с. 425].

У 20-тих рр. ХХ ст. постать В. Менчиця зацікавила Постійну комісії із складання біографічного словника діячів України. Її співробітник О. Тулуб звертався 24 серпня 1923 р. до О. Михалевича, лідера Єлисаветградської громади і близького друга В. Менчиця, аби він прислав «матеріали до біографій земляків – Тобілевичів, Ястребова, Менчиця...» [14].

І. Житецький називає В. Менчиця серед представників Петербурзької громади, що гуртувалися навколо редакції журналу «Основа» [17, с. 92]. Слід виокремити першу розвідку про В. Менчиця, котру написала Н. Бракер. Дослідниця називає його «українським антиком Єлисавету-Зінов'їнська» [1, с. 196]. Вона вважала, що В. Менчиця «народником у прямому розумінні цього слова його назвати не можна, бо він не ідеалізував селянства, хоч і щиро його любив його» [1, с. 198].

Із нагоди 50-річчя з дня смерті в 1966 р. вийшла замітка Л. Стеценка про В. Менчиця. Автор зазначає, що «ім'я Володимира Амвросійовича Менчиця – невідомого фольклориста, етнографа й громадського діяча – сучасному поколінню майже нічого не говорить» [33, с. 87]. Він констатує необхідність студій про життя, наукову діяльність та спадщину В. Менчиця [34, с. 135]. Заклик дослідника так і не став у радянський період поштовхом до студій про В. Менчиця.

Серед сучасних публікацій ми знаходимо низку згадок про В. Менчиця як про члена Петербурзької громади [20, с. 70; 31, с. 206]; як про очевидця зібрань Петербурзької громади [22, с. 193]. В. Дудко висловив припущення, що В. Менчиць є автором анонімного листа в журнал «Основа» від 13 червня 1862 р. [19]. Аргументи дослідника ґрунтуються на соціальній самоідентифікації та наявним фактам із біографії В. Менчиця [19, с. 96-98].

Єдиною сучасною розвідкою про В. Менчиця є відомості про нього в монографії про родовід М. Грушевського [24, с. 424-444]. На думку С. Панькової, вимальовується портрет надзвичайно цікавої, самобутньої, непересічної в багатьох проявах особистості, яка переймалася духовним життям свого народу, цікавилася його культурою, історією, побутом [24, с. 428]. У рецензії на вищезгадану монографію О. Ясь зазначає, що ім'я В. Менчиця до сьогодні оповите таємничим, загадковим ореолом [42, с. 784].

Єдиним джерелом, яке розкриває участь В. Менчиця в діяльності Петербурзької громади є його спогади про М. Костомарова [21]. Ці спогади, надруковані в журналі «Україна», стали елементом меморіального ескізу, присвяченого М. Костомарову [2, с. 117]. М. Грушевський, аналізуючи спогади, зазначає, що вони «з особливою приємністю спиняються на консервативних рисах покійника [Костомарова – М. Г.]» [5, с. 20].

Ю. Пінчук згадує спогади В. Менчиця в контексті існування певних непорозумінь між П. Кулішем і М. Костомаровим за часів їх діяльності в Петербурзькій громаді [30, с. 311-312]. Ці ж спогади в контексті дискусій у Петербурзькій громаді і поглядів М. Костомарова на розвиток української мови наводить М. Зеров у своїй розвідці про Я. Щоголіва [18, с. 306]. Їх також згадує В. Дудко [9], котрий намагався з'ясувати ім'я загадкового статс-секретаря і сенатора, що був прихильником Петербурзької громади [8, с. 11-13].

Слід звернути увагу, що існує рукопис цих спогадів [16, арк. 53-60]. Він написаний російською мовою. Його вдалося ідентифікувати в архіві Інституту Рукопису НБУ ім. Вернадського С. Захаркіну, науковому співробітнику Інституту Літератури НАН України [32, с. 95]. Слід зазначити, що окрім цінної інформації про В. Менчиця ці спогади є одними з небагатьох, що відтворюють діяльність Петербурзької громади. Аналізуючи рукопис спогадів приходимо до висновку, що вони для автора щоденнику, де знаходимо їх рукопис, були одним із аргументів у полеміці навколо громадянської позиції П. Куліша у 90-х роках ХІХ ст. У щоденнику записано «В. А. [Володимир Амвросійович – М. Г.] як людина знаюча цього часу за особистими знайомствами краще ніж хто інший з'ясує нам що за людина Куліш, яке його минуле і теперішнє [16, арк. 53].

В. Менчиць народився 1837 року в містечку Вчорайше Сквирського повіту на Київщині в родині священика Амвросія Федоровича Менчиця. Про свою малу батьківщину Володимир Менчиць розповідав якось своєму другові В. Ястребову [41].

Виростав В. Менчиць на Київщині. Як зазначала його дочка Олена «Юність у співучій Київщині дала належний камертон» [13, арк. 17]. Батько не заперечував аби син обрав світський шлях. Початкову грамоту Володимир здобув удома, згодом навчався в Києво-Подільському духовному училищі. У 1849 році, у віці 12 років він вступає до Київської духовної семінарії [24, с. 429].

У 1857 р. за результатами іспитів він був рекомендований до вступу до Київської Духовної Академії (далі – КДА) для здобуття вищої освіти [24, с. 430]. Випуск В. Менчиця вважався одним із найбільш бунтівних в історії цього закладу. 5 серпня 1859 р. він залишив навчання (на 3-тньому році) в КДА. С. Панькова зазначає, найімовірніше В. Менчиць покинув КДА через проблеми зі здоров'ям [24, с. 430-431].

М. Грушевський подає іншу причину завершення навчання. Він стверджує, що його дядько брав участь у якомусь продовольчому бунті [6, с. 121]. Цю ж версію подає О. Михалевич як твердження самого В. Менчиця, що його вигнали за студентський бунт [15]. Так званий «голодний бунт», справді відбувся в КДА в 1859 р. Протести студентів ХХ курсу (випуск 1861 р.) проти незадовільних побутових умов, свавілля і зловживань посадовців отримали значний резонанс [39, с. 237].

У спогадах тогочасного студента КДА і майбутнього архієпископа Ієроніма Екземплярського знаходимо інформацію, що під час виявлення студентської непокори «до обов'язків самоварщика приступив студент Менчець, хохол» [3, с. 55]. Саме він «грубувато-малоросійською говіркою» висловив невдоволення начальством за його повне нехтування харчуванням студентів» [3, с. 56]. На нашу думку, це і стало причиною передчасного припинення навчання в КДА. Слід зазначити, що того 1859 р. з КДА виключили М. Нікольського, М. Владимірського-Буданова,

Д. Орлова, Ф. Гур'єва із зазначенням у свідоцтві поганої поведінки, інших – без такої характеристики [39, с. 237-238].

Після КДА В. Менчиць переїздить до Санкт-Петербурга, де стає вільним слухачем лекцій в імператорському університеті. «Пам'ятаю я був тоді у Петербурзькому університеті», – згадував він у своїх спогадах [21, с. 66]. С. Панькова зазначає, що невідомо про який університет писав Менчиць [24, с. 431]. Слід звернути увагу, що В. Менчиць називає ім'я ректора Петра Плетньова, що відповідно дає можливість визначити навчальний заклад [21, с. 66-67]. Факт навчання в Петербурзькому університеті підтверджується також донесенням голови сквирської повітової поліції Шулькевича, у якому вказано, що В. Менчиць був вільним слухачем лекцій в Петербурзькому університеті [35, с. 54].

Навчаючись у Петербурзькому університеті, В. Менчиць був слухачем лекцій М. Костомарова, котрі він описав у своїх спогадах: «На його лекціях ревище стояло від оплесків та вигуків. Неначе вченому, як театральному артистові потрібні оплески!» [21, с. 66].

У цей час він став свідком студентських бунтів, через які університет був закритий. Через ці події йому ймовірно довелось припинити університетські заняття [35, с. 54]. В. Менчиць згадує про збори студентів-бунтарів у кутку університетського двору, у хімічній лабораторії. Також він розповідає про свою присутність на одній із таких зустрічей: «Я подивився, послухав і вийшов звідти з журливими думками. Шпики-провокатори працювали вже і тоді, хоча університет тоді ще користувався повною самостійністю... Серед промовців я побачив 3 добродіїв, які зробили для мене дуже тяжке вражіння» [21, с. 67].

На допиті в начальника сквирської поліції згодом В. Менчиць зізнається, що він як студент співчував своїм товаришам, але не брав участі в безпорядках. Як зазначено в донесенні начальника Сквирської повітової поліції «він не зізнається, що брав участь в безладах і не вважає себе висланим» [35, с. 54]. Якщо В. Менчиць все ж таки був причетний до студентських заворушень у Петербурзькому університеті, то слід констатувати, що це вже другий вищий навчальний заклад, де він проявив себе як бунтар.

Свою буремну молодість В. Менчиць по-філософськи згодом підсумовував: «Чи ви чули, що міністерство народної освіти прислало кураторам шкільних округ такий наказ: оповістити студентам, що за участь в розрухах їм загрожує негайне звільнення з університетів назавжди? Нарешті тільки додумалися! А що тільки раніш робилося?! Страшно подумати, цілі покоління виснажували свої сили в даремних розрухах...» [21, с. 66].

В. Менчиць так описав своєму другові О. Михалевичу свої митарства щодо отримання освіти: «Ведь подумайте: был 6 лет (в училище, в семинар.[ии] 6 літ, у батька побув літом як наймит, поїхав в акад.[емію], оттуда вигнали за студ[ентський] бунт, потом поїхав в універс[итет]» [15].

Початок 1860-х р. пов'язують із суттєвою активізацією українського національного руху в Петербурзі. Прояви цього руху стала діяльність Петербурзької громади, котра гуртувалася навколо літературно-наукового вісника «Основа» [26, с. 77]. У цей час В. Менчиць живе у свого дядька Платона Федоровича Менчиця, що мав нагороди за військову доблесть від російського імператора та золотий хрест, подарований йому австрійським імператором [4, с. 648]. Ці регалії П. Менчиць отримав за участь у придушенні російськими військами угорського повстання 1849 року. Як записав хроніст тих подій: «Благочиннаго 8-ой Пехотной дивизии, Протоіерея Платона Менчица, котрый, подь ядрами и пулями, исповедываль умиравших и сь крестомь въ руке шель перед дивизією» [28, с. 85].

П. Менчиць, як і його племінник, за інформацією протоіерея Д. Нікітіна, навчався в київській духовній семінарії. Його хіротонія відбулась у 1831 р. Згодом проходив свою службу в різних армійських полках і був благочинним 8 піхотної дивізії. У 1853 році із ізмаїлівської гвардійської богадільні, що в Москві, його перевели до церкви лейб-гвардії семенівського полку в Петербург, а звідти в 1871 р. до Сергіївського артилерійського собору на священницьку вакансію [11, с. 60].

П. Менчиць був близьким до членів Петербурзької громади і редакції журналу «Основа». Як зазначає В. Менчиць у свої спогадах, його дядько був добрим знайомим М. Костомарова, який називав його не інакше як «панотець» [21, с. 67]. П. Менчиць мав великий авторитет посеред громадівців. У рукописі спогадів Володимира Менчиця читаємо: «Так було і кажуть: «Як «панотець» скаже, так і буде» [16, арк. 53].

На перші Шевченкові роковини (26 лютого (10 березня) 1862 р. в церкві Введення саме П. Менчиць правив панахиду за поетом, згодом «земляк протоіерей» П. Менчиць запросив Петербурзьку українську громаду до себе «на предвіковічну слов'янську тризну». На цій події виступав із промовою П. Куліш. Дослідник Є. Нахлік називає цю промову «Словом в перші

роковини Шевченкової смерті» [27, с. 185]. Згодом у журналі «Основа» П. Куліш вмістив редакційний огляд цих поминок під назвою «Роковини по Шевченкові, місяця лютого, 26-го дня 1862 року». У ньому П. Менчиця названо «високоповажним земляком» і «панотцем» [23, с. 22]. Протоієрей П. Менчиць пригостив громаду «винами, медами і всякими наїдками». П. Куліш зазначає, що цей поминальний обід був довгим і перетворився в обговорення громадських справ та співання «старосвітських поважних пісень». На завершення поминального обіду громада «подякувала чесному господареві і розійшлась, обновившись духом високим, котрим жив, тай нам завітував наш батько Тарас» [23, с. 25].

Також П. Менчиць правив панахиду і за Я. Кухаренком. Автор замітки про смерть Я. Кухаренка пише про подію: «Всі, хто знав його особисто вирішили пом'янути його панахидою і братським обідом. На жаль, не всі були оповіщені про це, і тому, 10 листопада, у церкві Введення, зібрались всього чоловік дванадцять, де панахида була відправлена приятелем Якова Герасимовича [Кухаренка – М. Г.] поважним протоієреєм Пл. Ф. Менчицем» [29, с. 126].

На квартирі отця Менчиця часто збиралася Петербурзька громада. Молодий В. Менчиць познайомився тоді з М. Костомаровим, П. Кулішем та В. Білозерським, про що читаємо в його спогадах. [21, с. 67]. На таких зустрічах бував і Я. Кухаренко, наказний отаман Війська Чорноморського, якого В. Менчиць називає людиною простою, щирою та простосердою [21, с. 68].

В. Менчиць був членом Петербурзької громади. Про його участь у зборах громади знаходимо інформацію в його ж спогадах: «І я, буваючи на цих вечірках, частенько розповідав, але більше з селянського життя... І чомусь то мої прості оповідання всім подобалися, всіх дуже цікавили. Дивна річ, що в них могло бути особливого та ще й для таких людей, перед якими я був – «пігмей»?» [21, с. 68].

Згадка в спогадах Володимира Менчиця про «небіжчика Я. Кухаренка» на зібраннях Петербурзької громади [21, с. 67] дозволяє датувати участь В. Менчиця в діяльності громади, адже Я. Кухаренко жив у Петербурзі в четвертому кварталі 1861 р. [27, с. 153].

В. Менчиць імовірно в цей час познайомився із М. Номисом (Симоновим), який із липня 1858 р. був одним із керівників друкарні П. Куліша [40, с. 5]. Про це знайомство побіжно свідчить прислів'я, яке ми відшукали в ґрунтовному зібранні прислів'їв М. Номиса. Це запис В. Менчиця, зроблений у Таращі, – «Пиши письма через Бердичев (пропало)» [36, с. 123]. Оскільки збірник вийшов у світ у 1864 р., то ми можемо припустити, що М. Номис і В. Менчиць познайомилися в Петербурзі.

Участь В. Менчиця в діяльності Петербурзької громади підтверджує його співпраця із редакцією журналу «Основа». Дослідникам вдалося ідентифікувати дві його публікації в рубриці «Вісті». Його лист опублікований у червневому [19], а замітка листопадовому випуску журналу «Основа» 1862 року [25].

С. Панькова ідентифікувала замітку від 4 жовтня 1862 р. завдяки криптонімам «В. М.». Важливими факторами ідентифікації для дослідниці стали порівняння тексту замітки з окремими записами його етнографічної збірки 1861 р. [12], спорідненість їх сюжетів, особливості лексики, манера викладу [24, с. 434]. Слід також звернути увагу на додаток до цієї замітки, котрий допомагає ідентифікувати місце перебування автора замітки – «Додаток з м. Сквир», де описано негаразди у Сквирському повіті [25, с. 110]. Відомо, що в серпні 1862 р. начальник сквирської повітової поліції Шулькевич мав розмову із В. Менчицем, який на той момент мав посаду молодшого помічника керівника акцизною конторою в Сквирському повіті [35, с. 54]. С. Панькова мотивацією до написання замітки в журнал «Основа» називає зацікавленість Петербурзької громади розповідями з селянського життя. Саме тому, на її думку, В. Менчиць подав свої враження від подорожі до рідного Вчорайшого та його околиць [24, с. 434].

Авторство В. Менчиця щодо червневої замітки в журналі «Основа» було ідентифіковане В. Дудком. Аргументи вченого ґрунтуються на соціальній самоідентифікації автора («попович»). Ця ідентифікація пов'язана із характеристикою ставлення селянства до ліквідації кріпацтва в 1861 р. в Російській імперії. В. Менчиць у замітці пише «Оце я попович, мені погано жити на світі; і вийшла б книжка така, що дає добро і волю поповичам. [19, с. 95]. Додатковими аргументами В. Дудка що до авторства В. Менчиця є також факти із біографії В. Менчиця, зокрема вищезгадана інформація начальника сквирської повітової поліції [10, с. 96-98].

Слід зазначити, що станом на 1862 р. завдяки підтвердженню авторства В. Менчиця щодо двох заміток в журналі «Основа» можна назвати його сквирським кореспондентом цього журналу. Іншим проявом участі в діяльності Петербурзької громади є подорож В. Менчиця на Батьків-

щину в 1861 р., що супроводжувалася збиранням етнографічного матеріалу і дослідженням побуту чумаків. Слід зауважити, що ця «експедиція» відбулася за дорученням П. Куліша [35, с. 54].

Діяльність В. Менчиця в Петербурзькій громаді завершилась у 1862 р., коли розпочинаються його шестирічні мандри Західною Європою. Під час цього періоду він підтримував свої контакти із П. Кулішем, В. Білозерським.

Висновки. Петербурзький період був одним із визначальних у житті В. Менчиця. Саме в цей час, у 24-річному віці, він став членом Петербурзької громади. Його знайомство із очільниками українського руху в Петербурзі відбулося завдяки дядькові протоіерею П. Менчицю. Проявами причетності до діяльності Петербурзької громади слід розглядати його присутність на зборах громади, дві замітки в журналі «Основа», а також збирання етнографічних матеріалів за вказівкою П. Куліша. Саме в цей час В. Менчиць знайомиться із П. Кулішем та В. Білозерським. Ці знайомства вже в 1960-70-их роках привели до зацікавлення просвітницькою діяльністю, проявом чого стало створення власної мережі книгарень та співпраці зі Старою Київською та згодом Єлисаветградською громадами.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бракер Н. Володимир Амвросійович Менциц (1937-1916) / Н. Бракер // За сто літ. Матеріали з громадського й літературного життя України XIX і початків XX століття. – 1929. – Кн. 4. – С. 196-200.
2. Буряк Л. І. Комеморативні практики у діяльності Історичної секції Всеукраїнської Академії наук / Л. І. Буряк // Національна та історична пам'ять : 36. наук. праць. — К.: «НВЦ «Пріоритети», 2012. – Вип. 2. – С. 109-126.
3. Высокопреосвященный архиепископ Иероним Экземплярский (1836-1905) : Биограф. очерк, некоторые ст. и несколько проповедей усопшего владыки. – К. : тип. т-ва И. Н. Кушнерев и К°, 1906. – 1140 с.
4. Гродненские епархиальные ведомости. – 1904. – №22 – С. 617-648.
5. Грушевський М. С. Костомаров і новітня Україна. В сорокові роковини / М. С. Грушевський // Україна. Науковий двохмісячник українознавства. – 1925. – Кн. 3. – 1925. – С. 3-20.
6. Грушевський М. С. Спомини. Публікація С. Білоконя / М. С. Грушевський // Київ. – 1988. – №9. – С. 115-149.
7. Драгоманов М. П. Малорусскія народныя преданія и рассказы / М. П. Драгоманов – К. : Типографія М. П. Фрица, 1876. – 434 с.
8. Дудко В. Журнал «Основа» у жандармських матеріалах / В. Дудко // Спадщина : Літературне джерелознавство. Текстологія. – К., 2006. – Т. 2. – С. 7-45.
9. Дудко В. Журнал «Основа» як проект петербурзької української громади / В. Дудко // <http://historians.in.ua/index.php/en/statti/456-viktor-dudko-zhurnal-osnova-iak-proekt-peterburzkoj-ukrainskoj-hromady>
10. Дудко В. Обкладинки журналу «Основа» (1861-1862) : джерелознавчий аналіз / В. Дудко // Спадщина: Літературне джерелознавство. Текстологія. – К., 2004. –Т. 1. – С. 93-107.
11. Историко-статистические сведения о С.-Петербургской епархии. — Спб., 1878. – Вип. 6. – 585 с.
12. Інститут Рукопису Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), ф. І., спр. 22380, 124 арк.
13. ІР НБУВ, ф. Х, спр. 30728, 26 арк.
14. ІР НБУВ. ф. 209, спр. 37, 1 арк.
15. ІР НБУВ. ф. 209, спр. 54, 1 арк.
16. ІР НБУВ. ф. 260, спр. 826, 20-78 арк.
17. Житецький І. Київська громада за 60-х років / І Житецький // Україна : науковий двохмісячник українознавства. – 1928. – Кн. 1. – С. 91-12.
18. Зеров М. Українське письменство XIX ст. Від Куліша до Винниченка : Лекції, нариси, статті / М. Зеров. – Дрогобич : Відродження, 2007. – 568 с.
19. Из Сквирского повіту (Київської губ.). 13 червця 1862 р. // Основа – 1862. – №6. – С. 93-99.
20. Клер І. Г. Петербурзька українська громада у дослідженнях істориків другої половини XIX століття – початку XX століття / І. Г. Клер // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : історія, політологія, 2013. – Вип. 7-8. – С. 70-75.
21. Костомаров в петербурзькій громаді 1860-х. З споминів Вол. Менчиця (Спогади записані А. Михалечем) // Україна. Науковий двомісячник українознавства. – 1925. – Кн. 3. – С. 66-68.
22. Кравченко О. О. Пантелеймон Куліш. Життя, віддане просвітництву : монографія / О. О. Кравченко. – Умань : Софія, 2009. – 340 с.
23. Куліш П. О. Роковини по Шевченкові, місяця лютого, 26-го дня, 1862 року / П. О. Куліш // Основа. – 1862. – №3. – С. 22-27.
24. Кучеренко М. Я був їх старший син (рід Михайла Грушевського) / М. Кучеренко, С. Панькова, Г. Шевчук / Наук. ред. Л. Винар; відп. за випуск Т. Хоменко. – К. : Кий, 2006. – 662 с.
25. Менчиць В. А. З Бердичева (1862 р., 4-го жовтня) / В. А. Менчиць // Основа. – 1862. – №11 – С. 109-110.
26. Миллер А. И. «Украинский вопрос» в политике властей и русаком общественном мнении (вторая половина XIX в.) / А. И. Миллер. – Спб. : Алетейя, 2000. – 260 с.
27. Нахліх. Є. К. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель : У 2 т. – Т. 1 : Життя Пантелеймона Куліша / Є. К. Нахліх. – К. : Український письменник, 2007. – 463 с.

28. Описание военных действий российских войск против венгерских мятежников в 1849 году. – СПб, 1851. – 414 с.
29. Панахида по Я. Г. Кухаренке в С.-Петербурге // Основа. – 1862. – листопад. – С. 126-127.
30. Пінчук Ю. А. Спогади Катерини Юнге про Тараса Шевченка і Миколу Костомарова : історико-біографічне значення / Ю. А. Пінчук // Пінчук Юрій. Вибрані студії з костомаровознавства. – К. : Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського АН України, 2012. – С. 305-321.
31. Соколовська К. М. Просвітницький рух др. пол. XIX – поч XX ст. і його роль у відродженні української національної культури і мистецтва / К. М. Соколовська // Збірник наукових праць науково-дослідного інституту українознавства / За заг. ред. П. П. Кононенка. – К. : Міленіум, 2004. – Т. III. – С. 206 -210.
32. Спогади Кесарія Білиловського. Публікація Ісай Заславський. Коментарі С. Захаркін // Київська старовина. – №2. – С.84-102.
33. Стеценко Л. В. В. А. Менчиць (до 50-річчя з дня смерті) / Л. В. Стеценко // Народна творчість та етнографія. – 1966. – №2. – С. 87-88.
34. Стеценко Л. В. Забута сторінка минулого / Л. В. Стеценко // Дніпро. – 1967. – №3. – С.132-135.
35. Українська ідентичність і мовне питання в російській імперії : спроба державного регулювання (1847 -1914). Збірник документів і матеріалів. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2013. – 810 с.
36. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклад М. Номис / Упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. – К. : Либідь, 1993. – 768 с.
37. Чаговець В. Владимир Амвросиевич Менчиц (некролог) / В. Чаговець // Киевская мысль. – 1916. – 20 марта. – №80. – С. 3.
38. Чаговець В. Владимир Амвросиевич Менчиц (некролог) / В. Чаговець // Исторический вестник. – 1916. – №15. – С. 574.
39. Шип Н. А. Київська духовна академія в культурно-освітньому просторі України (1819-1919) / А. Н. Шип. – К. : Фенікс, 2010. – 436 с.
40. Шумейко З. Просвітницька діяльність Матвія Номиса (Симонова) в петербурзький період / З. Шумейко // Нова педагогічна думка. – 2013. – №4. – С. 3-7.
41. Ястребов В. Кое-что о м. Вчорайше / В. Ястребов // Киевская старина. –1895. – Кн. 7. – С. 22-24.
42. Ясь О. В. Михайло Грушевський у колі родинного середовища (Кучеренко М. О., Панькова С. М., Шевчук Г. В. Я був їх старший син (рід Михайла Грушевського) / Наук. ред. Л. Винар ; відп. за випуск Т. Хоменко. – К. : Вид-во «Кий», 2006. – 662 с.) / О. В. Ясь // Український археографічний щорічник. – 2007. – №12. – С. 780-784.

Стаття надійшла до редколегії 12.02.2016.

Мирон Гордийчук

ВЛАДИМИР МЕНЧИЦ І ПЕТЕРБУРГСКАЯ УКРАИНСКАЯ ГРОМАДА

В статье проанализировано участие выдающегося фольклориста и книжного продавца Владимира Менчица (1837-1916) в деятельности Петербургской украинской громады, его обучение в Киевской Духовной Академии и Петербургском университете. Выделено роль Платона Менчица как важной фигуры в процессе добавления Владимира Менчица к деятельности Петербургской украинской громады. Приведены ранее неизвестные факты из биографии Владимира Менчица, а также исследованы проявления и хронологию его деятельности как члена Петербургской громады.

Ключевые слова: Петербургская украинская громада, громадское движение, Менчиц, Кулиш, Костомаров.

Myron Hordiichuk

VOLODYMYR MENCHYTS AND ST. PETERSBURG UKRAINIAN HROMADA

Examination of an outstanding bookseller and specialist in folklore V. Menchyts's (1817-1916) participation in St. Petersburg Hromada activity gives the opportunity to broaden the information about activities of the Hromada and points out the factors that influenced the formation of V. Menchyts's personality. The article aim is to study V. Menchyts's participation in St. Petersburg Hromada activity and distinguish the factors which influenced the outlook formation of Ukrainophile V. Menchyts.

V. Menchyts's participation in St. Petersburg Hromada activity was manifested by his presence at the meetings, two articles in the journal «Osнова» and collecting ethnographic materials as recommended by P. Kulish. Meeting with P. Kulish and V. Bilozersky in 1860-1870s led to the creation of his own bookshop chain and cooperation with Kyiv Old Hromada (Stara Hromada) and Yelysavethrad Hromada.

Key words: St. Petersburg Ukrainian hromada, hromada movement, Menchyts, Kulish, Kostomarov.